

Лекція 4.

Тема: Україна в роки Першої світової війни.

План

1. Політика Російської імперії та Австро-Угорщини на українських землях у 1914–1917 рр.
2. Повсякденне життя на фронті й у тилу.

Література:

П-1: Історія України: підручник для 10 кл. закладів загальної середньої освіти /В. С. Власов, С. В. Кульчицький, К.: Літера ЛТД, 2018, Розділ I, §2, 4

П-2: Кульчицький С.В., Лебедева Ю.Г. Історія України: підруч. для 10 класу загальноосвіт. навч. закл. – К.: Генеза, 2010, §11-12

П-3: Пометун О. І., Гупан Н. М. Історія України: підруч. для 10 класу загальноосвіт. навч. закл. – К.: Освіта, 2015, розділ II, тема 8. 2,4

П-4 Турченко Ф. Г. Історія України: підруч. для 10 класу загальноосвіт. навч. закл. – К.: Генеза, 2010, тема 2, §28-29

1. З приходом в Західну Україну російських військ становище населення катастрофічно погіршилося. Росіяни поводитися як окупанти. На захоплених західноукраїнських територіях російським урядом було утворено чотири губернії: **Львівська, Перемишльська, Тернопільська і Чернівецька, об'єднані у військово-Галицько-Буковинське генерал-губернаторство** на чолі з графом **О. Бобринським**. У своїй промові перед представниками Львова він заявив: *«Східна Галичина і Лемківщина – споконвічна частина єдиної великої Русі; в цих землях корінне населення завжди було російським...Я буду впроваджувати тут російську мову, закон і управління»*.

Зі вступом у Західну Україну російських військ тут зникли будь-які прояви українського життя. На зміну австрійській адміністрації прийшла російська, на зміну колонізації – русифікація.

За сім місяців окупації царська адміністрація свідомо знищила все, що було українським: закрила школи, гімназії, сотні газет і журналів, книгарні, бібліотеки, читальні. Була заборонена діяльність українських партій і громадських об'єднань («Просвіт», спортивних, молодіжних об'єднань). Українську мову було витіснено з урядових установ, закладів освіти. Тисячі українських діячів були заарештовані і вислані в глиб Росії, зокрема Сибір. Розпочалося переслідування греко-католицької церкви, Метрополит **А.Шептицький** був заарештований і депортований до Росії.

Таким чином, вже початок Першої світової війни обернувся для українців небаченою трагедією, яку український історик Д. Дорошенко описував так: *«Нещасливе українське населення Галичини опинилося буквально між двома вогнями: з одного боку мордували його москалі за «мазепинство», а з другого – австрійці й мадяри за русофільство. У той же час українці мусили битися за своїх мучителів, одні в рядах російської, другі в рядах австрійської армії. Рідні брати мусили стріляти одні в других»*.

В 1916 році на відвойованих росіянами західноукраїнських землях, було поновлено генерал-губернаторство на чолі з **Ф. Треповим**. Окупаційна влада вже не здійснювала на місцеве населення жорстокого тиску, як це було у 1914- 1915 рр.. Було дозволено відкривати українські школи, надавалася допомога населенню, що постраждало від бойових дій, налагоджено постачання продовольства, посівного матеріалу. Проте російська адміністрація ставилася до українців з підозрою, вважаючи, що серед них переважають настрої «мазепинщини».

2. Світова війна супроводжувалася небаченими раніше людськими жертвами і матеріальними втратами воюючих сторін. Мобілізовані на фронт солдати гинули в боях, страждали від ран, проклинали війну і тих, хто її розпочав.

За перші два роки війни російська армія втратила **7, 5 млн** вбитими, пораненими і полоненими. Але на зміну їм прийшли **15 млн.** запасних і рекрутів, яких набирали з усієї імперії, особливо у прифронтовій зоні, якою була Наддніпрянська Україна.

Величезних втрат зазнала і австро-угорська армія, яка також компенсувалася новими масовими мобілізаціями по всіх регіонах Австро-Угорської імперії, у т. ч. у Західній Україні.

Наприкінці 1916 — на початку 1917 р. російська армія значною мірою втратила бойовий дух. Вона складалася вже з резерву — людей старшого віку і зовсім молодих хлопців, якими часто командували «прапорщики запасу», не кадрові військові, а цивільні люди, які пройшли кількамісячний вишкіл. На початку березня 1917 р. генерал А. Денікін так описував стан 14 та 15-ї дивізії російської армії на Південно-Західному фронті: *«Кони гинули від нестачі кормів, люди мерли без чобіт і теплої білизни і хворіли тисячами; з неопалюваних румунських вагонів, непристосованих для хворих і поранених, витягували трупи і складали, як дрова, на станційних платформах».* Солдати кидали зброю, браталися з противником, тікали з фронту». Повертаючись додому, фронтовики і там бачили тяжкі наслідки війни.

Війна негативно вплинула на стан промисловості і сільського господарства України. Краща, найпрацездатніша частина робочої сили була призвана до армії. Місце мобілізованих у місті і селі зайняли жінки, пвдлітки і військовополонені. Рівень кваліфікації цих людей був низький. Уже в перші місяці війни було закрито майже 400 промислових підприємств, а в 1915-1917 роках - понад 1400. На десятках і сотнях заводів і фабрик обсяг промислового виробництва скоротився на 30-50- і навіть 75%. Розвалювався транспорт, що викликало загострення продовольчої кризи.

Залізниці не справлялися з перевезеннями. Тоді як потяги з урожаєм застрягали на залізничних станціях і їх розкрадало місцеве населення й утікачі з фронту, у промислових центрах не вистачало продуктів. У містах стали звичним явищем величезні черги за хлібом, який для багатьох сімей перетворився на основний продукт харчування. У 1917 р. ціни на одяг, мило, тютюн, товари широкого вжитку зросли більш як на 200 % порівняно з довоєнними. Водночас реальна заробітна плата скоротилася утричі. Царський уряд намагався урегулювати продовольче питання надзвичайними заходами. У грудні 1916 р. було здійснено спробу централізованого розподілу хліба. Проте це викликало активізацію чорного ринку. В той же час невелика група представників великої промислової і фінансової буржуазії, користуючись наданими урядом пільгами, одержувала надприбутки.

Населення західноукраїнських земель потерпало від значних втрат, оскільки на території краю тривали руйнівні бої. Відступаючи з Галичини влітку 1915 р., російське командування наказувало знищувати найважливіші об'єкти, транспортні шляхи, запаси продовольства. Мирні люди ставали жертвами репресій і російської, і австро-угорської влади. Зазвичай репресії проти цивільного населення набували характеру розправ на національному ґрунті. Імперська влада нарівні з українськими ліквідує єврейські і польські громадські організації. У вересні 1914 р. в єврейському кварталі Львова чорносотенці організували погром. **Військові негаразди, економічна скрута і масове зубожіння народу призвели до соціальної напруги в суспільстві й знецінення людського**

Дом. завдання: скласти короткий конспект лекції